

Het woord voor ‘woord’ is verbo in het Spaans, zì in het Chinees en itome in het Siwu uit Ghana. Voor de meeste woorden geldt dat ze in verschillende talen heel verschillende vormen hebben, omdat de relatie tussen taalvorm en betekenis over het algemeen willekeurig is. Er zijn daarom maar weinig woorden aan te wijzen die in elke taal hetzelfde zijn. Maar ze zijn er wel.

Welk woord is in elke taal hetzelfde?

“Er zijn drie woorden die in elke taal sterk op elkaar lijken. Vereenvoudigend kunnen we ze samenvatten als ‘bam’, ‘au!’ en ‘hè?’” Aan het woord is Mark Dingemans, taalwetenschapper aan het Max Planck Instituut in Nijmegen. “Hoewel er weinig universele woorden zijn, leveren ze ons belangrijke inzichten op, vooral over de evolutie van taal.”

We beginnen met ‘bam’. Dat is een woord dat klinkt als het geluid zelf: een klanknabootsing. Knallen klinken over de hele wereld hetzelfde. Het is dus niet verrassend dat talen op soortgelijke woorden uitkomen. Binnen de grenzen van hun klanksystemen natuurlijk, wat lichte verschillen zoals *bang* (Engels) en *ban* (Japans) verklaart.

Lange tijd deden taalwetenschappers meewarig over dit soort woorden: ze zouden niet representatief zijn voor taal, want we praten tenslotte over veel meer dan alleen maar geluiden. Dingemans: “Toch zijn er wel universele verbanden tussen vorm en betekenis die ook elders doorsijpelen. Zo hebben mensen over

de hele wereld dezelfde associaties met 'ie' (klein) en 'aa' (groot). In veel talen komen verder woorden voor waarvan de klank iets weggeeft over de betekenis. *Dokidoki* betekent 'hartklopping' in het Japans, *fivefivefive* betekent 'verend' in het Siwu uit Ghana. Dat nabootsing een belangrijk principe is in communicatie, kun je ook zien in gebarentalen, waarin veel woorden te vinden zijn die hun oorsprong hebben in het nabootsen of uitbeelden van de betekenis."

Dan 'au'. Veel talen hebben een soortgelijk woord voor deze pijnkreet: *ay!* in het Spaans, *aiyo!* in het Chinees, enzovoort. Dat komt omdat 'au' dicht bij een oerkreet ligt: een chimpansee die zich verwondt, stoot ongeveer dezelfde kreet uit als jij wanneer je op je duim slaat. Het repertoire van aangeboren kreten is niet zo groot, en we dragen het al heel lang met ons mee. Dingemane: "Deze woorden zetten ons aan het denken over het ontstaan van taal. Welke tussenstappen hebben we genomen om van de eenvoudige kreten en gebaren van onze evolutionaire voorouders te komen tot de wonderlijk complexe talen die we nu hebben?"

De derde groep heeft als voorbeeld ‘hè?’, het woordje dat we gebruiken wanneer we iets niet goed verstaan hebben. Dat is geen oerkreet: onze naaste evolutionaire verwanten zeggen het niet, het ontsnapt ons niet zomaar zoals ‘au!’, en kinderen moeten het aanleren net als andere woorden. Het is ook geen klanknabootsing: het doet tenslotte geen geluid na. Toch is het overal bijna hetzelfde: *e?* in het Spaans, *a?* in het Chinees, *ã?* in het Siwu, *hè?* in het Nederlands, *huh?* in het Engels, enzovoort. Steeds een simpele lettergreep uitgesproken met een vragende toonbuiging. Taalwetenschappers denken dat dit woord overal hetzelfde is, omdat het iets biedt dat elke taal nodig heeft: een snelle en simpele manier om misverstanden uit de weg te ruimen. In alledaagse gesprekken wisselen we razendsnel van beurt, en de vorm van het woordje ‘hè?’ is perfect aangepast aan deze hectische omgeving. Dingemans: “Zo zijn er misschien nog wel meer kleine woordjes die een grote rol spelen in het stroomlijnen van onze gesprekken: ‘oh!’ (ik snap het) en ‘m-hm’ (ik luister) zijn ook opvallend gelijkvormig in verschillende talen. Waarschijnlijk niet omdat ze aangeboren zijn, maar omdat talen op dezelfde oplossing uitkomen via een evolutionair proces.”